

Risico- en beschermende factoren, preventie en aanpak

Terugdringen van de criminaliteit draagt in hoge mate bij aan de veiligheid van de Nederlandse burger.

Daarom is het belangrijk te weten welke factoren van invloed zijn op het ontstaan van crimineel gedrag en met welke effectieve aanpak we dat gedrag bij volgende generaties kinderen zoveel mogelijk kunnen voorkomen of terugdringen.

Cumulatie van risicofactoren

Naarmate kinderen opgroeien worden ze aan meer risicofactoren blootgesteld. In de vroege kinderjaren zijn het vooral *individuele* en *gezins*factoren die de ontwikkeling beïnvloeden, later komen daar factoren bij die te maken hebben met *leeftijdgenoten*, *school* en *buurt*. Hoewel we genetische factoren niet mogen uitsluiten, bestaat er overvloedig bewijs dat de sociale omgeving grote invloed heeft op de positie van een kind op langere termijn. De tabel op pagina 2 geeft een overzicht van de verschillende risicofactoren in opeenvolgende leeftijdsperiodes en het cumulatieve effect die deze kunnen hebben.

De wetenschappelijke literatuur toont aan dat er enkele principes specifiek relevant zijn voor de ontwikkeling van gedragsstoornissen en criminaliteit bij kinderen:

- *Vroege start*: kinderen die al heel jong crimineel en voortdurend probleemgedrag vertonen ontwikkelen zich vaker dan late starters tot chronische, ernstige en gewelddadige misdadigers.
- *Leeftijd-criminaliteitscurve*: universeel geldt dat het aantal wetsovertreders laag is in de late kindertijd en vroege adolescentie, een top bereikt tijdens de midden- tot late adolescentie en vervolgens vermindert.
- *Aanbod bepaalt reactie*: hoe hoger het aantal risicofactoren waaraan een kind wordt blootgesteld, des te groter de waarschijnlijkheid dat hij of zij zich ontwikkelt tot een serieuze misdadiger. Ook het omgekeerde is het geval.
- *Bufferprincipe*: hoe hoger het aantal beschermende factoren waarmee jeugdigen te maken krijgen, des te waarschijnlijker is het dat die een buffer zullen vormen tegen de negatieve invloed van risicofactoren.
- *Ongelijke verdeling risico- en beschermende factoren*: beschermende factoren zijn vooral aanwezig tijdens de kinderjaren, terwijl het aantal risicofactoren toeneemt van kindertijd tot adolescentie.

Deze vijf principes zijn relevant voor het onderzoek van kinderen en het risico dat ze lopen op de ontwikkeling van delinquent gedrag en voor het bepalen en beoordelen van interventies.

Erfelijke bepaaldheid

Ernstig problematisch en crimineel gedrag treedt in de kindertijd zelden op zonder dat er sprake is van een bepaalde aanleg. Welke rol genetische factoren daarin spelen, weten we (nog) niet precies. Bij agressie en geweld lijkt een erfe-

lijke factor een grotere rol te spelen dan bij vermogensdelicten. Hetzelfde geldt voor gedragsstoornissen en criminaliteit die zich op kinderleeftijd uiten in vergelijking met hetzelfde gedrag dat zich pas ontwikkelt tijdens de adolescentie.

Verminderde autonome lichamelijke reacties (zoals meetbaar aan de hartslag en huidgeleiding) wordt beschouwd als een genetische bepaald signaal van de mogelijke ontwikkeling van hardnekkige gedragsstoornissen en criminaliteit. Ook neurocognitieve gebreken, een laag IQ, een laag verbaal IQ en grote verschillen tussen het verbale en het performale (ruimtelijk inzicht metende) IQ vormen in dit verband risicofactoren. Hetzelfde geldt voor een zwak ontwikkeld vermogen om te plannen, vooruit te kijken en problemen te analyseren en op te lossen ('executive functioning'). Dit patroon is ook vaak herkenbaar bij kinderen met ADHD. Hoewel er geen direct causaal verband bestaat tussen ADHD en crimineel gedrag, lopen kinderen met ADHD die in een criminele carrière terechtkomen het risico dat ze daarin sneller dan anderen doorstromen naar het plegen van ernstige delicten.

De combinatie van ongunstige genetische en omgevingsfactoren vergroot dus het risico dat een kind crimineel wordt en, zo blijkt uit onderzoek, het gevaar schuilt vooral in de *wisselwerking* tussen die factoren. Het effect daarvan is veel groter dan van de optelsom van individuele risicofactoren.

Risicofactoren in het gezin

Voor de ontwikkeling van gedragsstoornissen en crimineel gedrag speelt de samenstelling van een gezin (bijvoorbeeld een of twee ouders, klein of groot gezin) niet zo'n grote rol. Veel belangrijker is hoe ouders omgaan met hun kind en reageren op zijn of haar gedrag. Tekortschietend opvoedingsgedrag van de ouders, zoals gebrekkig toezicht, overbescherming, zwakke gezinsrelaties, afwijzing en inconsequente disciplineren hebben een negatieve invloed op de ontwikkeling van het kind. Omdat opvoedingsgedrag te veranderen valt, kan het óók een belangrijk hulpmiddel zijn voor het voorkómen en behandelen van ernstig problematisch en crimineel gedrag van 12-minners.

Van slachtoffer tot dader

Naar schatting worden minstens 100.000 Nederlandse kinderen jaarlijks geslagen, geschopt, verwaarloosd, vernederd, seksueel misbruikt of zijn ze ooggetuige van geweld tussen hun ouders of andere gezinsleden. Naar de omvang en de gevolgen is in Nederland weinig systematisch onderzoek verricht. Volgens een recente studie vertoont een groot aantal kinderen die seksueel misbruikt zijn of getuige waren van geweld tussen de ouders ernstig problematisch, met name agressief gedrag. Bij de seksueel misbruikte kinderen liggen de scores voor zowel geëxternaliseerd als geïnternaliseerd ernstig probleemgedrag ruim boven de 60 procent. Voor de kinderen die getuige waren van huiselijk geweld zijn die percentages respectievelijk 47 (externaliserend probleemgedrag) en 71 procent (internaliserend). Juist die combinatie van naar buiten én naar zichzelf gericht probleemgedrag is een belangrijke voorspeller voor antisociaal gedrag op volwassen leeftijd. Blootgesteld worden aan geweld binnenshuis vormt daarom een hoge risicofactor die ertoe kan leiden dat kinderen van slachtoffer tot dader worden.

Pesten, afwijzing en 'verkeerde' vriendjes

De invloed van leeftijdgenoten op probleem- en crimineel gedrag kan verlopen via verschillende trajecten. Nederlands onderzoek richtte zich vooral op pesten, afwijzing door leeftijdgenoten en vereenzelving met zich afwijkend gedragende vriendjes.

Definities

Kindermisdaad of kindercriminaliteit: al het gedrag van kinderen tot en met 11 jaar dat onder het jeugdstrafrecht zou vallen als ze 12 jaar of ouder zouden zijn. We gebruiken de termen 'misdaad' en 'criminaliteit' om aan te geven dat het om behoorlijk ernstig storend gedrag gaat. De toevoeging 'kinder' maakt duidelijk dat het meestal gaat om het beginstadium van wat zich kan ontwikkelen tot ernstiger jeugd- of volwassenencriminaliteit.

Beschermende factoren: factoren in het kind, gezin, leeftijdsgroep, school en buurt die samenhangen met: (a) een lage waarschijnlijkheid van probleem- en delinquent gedrag van jeugdigen in het algemeen; en (b) afname of afwezigheid van zulk gedrag onder jeugdigen die aanvankelijk probleemgedrag vertonen.

Risicofactoren: factoren in het kind, gezin, leeftijdsgroep, school en buurt die samenhangen met een verhoogde waarschijnlijkheid, aanwezigheid of toename van probleem- en delinquent gedrag van jeugdigen.

Optreden van risicofactoren van geboorte tot vroege volwassenheid

Domein	1 Rond de geboorte	2 Voorschoolse periode	3 Basisschoolperiode	4 Adolescentie	5 Vroege volwassenheid
INDIVIDUEEL	Laag IQ	Voortzetting individuele factoren 1 plus	Voortzetting individuele factoren 1 plus	Voortzetting individuele factoren 1 plus	Voortzetting individuele factoren 1 plus
	Negatieve emotionaliteit	Nieuwe factoren	Voortzetting individuele factoren 2 plus	Voortzetting individuele factoren 2 plus	Voortzetting individuele factoren 2 plus
	Blootstelling aan giftige stoffen voor de geboorte	Ontwikkelingsachterstanden Taalproblemen	Nieuwe factoren	Voortzetting individuele factoren 3 plus	Voortzetting individuele factoren 3 plus
	Complicaties zwangerschap en/of geboorte	Gebrek aan schuldgevoel	Sociaal isolement	Nieuwe factoren	Voortzetting individuele factoren 4 plus
	Problemen rond de geboorte	Ongevoelig gedrag	Zwakke sociale vaardigheden	Zwaar drugsgebruik	Werkloosheid
		Positieve houding t.o.v. probleemgedrag	'Denkfouten' samenhangend met agressie	Drugshandel	
		Impulsief / gewaagd gedrag	Zwakke leerprestaties	Wapengebruik	
		Aandachtsproblemen	Lage schoolmotivatie	Maken van slachtoffers	
			Positieve houding t.o.v. criminaliteit		
		Zwakke vaardigheden m.b.t. plannen, vooruitkijken en problemen oplossen	Positieve houding t.o.v. drugsgebruik		
		Verzet tegen discipline	Negatieve levenservaringen		
			Zwak in plannen van toekomst		
			Vroege puberteit / rijpheid (m.n. bij meisjes)		
	GEZIN	Lage sociaal- economische status	Voortzetting gezinsfactoren 1 plus	Voortzetting gezinsfactoren 1 plus	Voortzetting gezinsfactoren 1 plus
Groot gezin		Nieuwe factoren	Voortzetting gezinsfactoren 2 plus	Voortzetting gezinsfactoren 2 plus	Voortzetting gezinsfactoren 2 plus
Werkloosheid van ouders / afhankelijk van uitkering		niet-consistente opvoeding / disciplineren Fysieke straf	Nieuwe factoren	Voortzetting gezinsfactoren 3 plus	Voortzetting gezinsfactoren 3 plus
Gezinscriminaliteit		Kindermishandeling en / of verwaarlozing	Zwakke relatie en communicatie ouders-kind	Nieuwe factoren	Voortzetting gezinsfactoren 4 plus
Psychopathologie van ouders		Afwijkend gedrag van broertjes en zusjes	Gering toezicht		
Drugsgebruik van ouders		Lage ambities m.b.t. kind			
Laag onderwijsniveau ouders		Opeenvolging van meerdere verzorgers			
Tienermoederschap		Zware stress ouders			
Eenoudergezin		Sociaal isolement			
		Slechte relatie tot partner			
LEEFTIJDGENOTEN		Postieve houding ouders t.o.v. probleemgedrag			
		Nieuwe factoren	Voortzetting factoren	Voortzetting factoren	Voortzetting factoren
		Afwijzing door leeftijdgenoten	leeftijdgenoten 2 plus	leeftijdgenoten 2 plus	leeftijdgenoten 2 plus
		Pesten en gepest worden	Nieuwe factoren	Voortzetting factoren	Voortzetting factoren
			Criminaliteit van leeftijdgenoten	leeftijdgenoten 3 plus	leeftijdgenoten 3 plus
SCHOOL		Drugsgebruik door leeftijdgenoten	Nieuwe factoren	Voortzetting factoren	Voortzetting factoren
			Buurtbendes	leeftijdgenoten 4 plus	
			Nieuwe factoren	Voortzetting schoolfactoren	
BUURT		Hoge mate van afwijkend gedrag op school	3 plus		
		Zwakke schoolorganisatie			
			Nieuwe factoren	Voortzetting buurtfactoren	Voortzetting buurtfactoren
		Achterstandswijk	3 plus	3 plus	
		Veel buurtcriminaliteit			

Leeswijzer: de gele cellen geven de opeenstapeling van risicofactoren weer. De cijfers verwijzen naar de leeftijdsperiode. Bijvoorbeeld: 'voortzetting gezinsfactoren 3' betekent 'voortzetting gezinsfactoren uit de basisschoolperiode'.

Niet-agressieve kinderen die gepest worden gaan als gevolg daarvan vaak probleemgedrag vertonen. Bij kinderen die al zulk gedrag vertonen, kunnen de problemen erdoor toenemen.

Ongeveer 5 tot 10 procent van de kinderen wordt of voelt zich voortdurend door andere kinderen afgewezen. Dat kan vele negatieve gevolgen hebben, zoals vroeg beginnende gedragsproblemen en criminaliteit, maar ook de ontwikkeling van geïnternaliseerd (naar binnen gericht) probleemgedrag. Jonge kinderen zijn gevoeliger voor afwijzing door leeftijdgenootjes dan oudere kinderen.

Kinderen die een verhoogd risico lopen om gedragsstoornissen te ontwikkelen, sluiten zich makkelijker aan bij kinderen die al probleemgedrag vertonen, met als gevolg dat die laatsten de ontwikkeling van zulk gedrag bij de eersten weer bespoedigen.

Tot slot hebben andere contexten waarin het kind verblijft – met name school en buurt - invloed op zijn ontwikkeling. Daar aanwezig negatieve factoren kunnen voor sommige kinderen verklaren waarom hun gedrag – in tegenstelling tot vergelijkbare kinderen op een andere school of uit een andere buurt – zich ontwikkelt van problematisch tot crimineel en mogelijk tot chronisch ernstig delinquent en gewelddadig.

Beschermende factoren

Tegenover al die risicofactoren staan beschermende factoren. In veel criminologisch en psychopathologisch onderzoek worden deze factoren, die kunnen bijdragen aan een positieve ontwikkeling, schromelijk verwaarloosd. Net als de risicofactoren treden er verschillende beschermende factoren op in de opeenvolgende leeftijdsperiodes. En ook hier is sprake van cumulatie waarbij beschermende factoren elkaar kunnen versterken.

In de meeste gevallen bestaan die factoren uit het tegengestelde van de risicofactoren: het risico is afwezig of er is sprake van een positieve tegenhanger. Daarnaast zijn er beschermende factoren waarvoor geen 'risico-equivalent' bestaat, zoals lidmaatschap van een (sport)vereniging (zie verder de tabel 'Beschermende factoren').

Vrijwel geen enkel kind groeit op onder invloed van uitsluitend risico-, dan wel alleen beschermende factoren. De mix van risico- en beschermende factoren bepaalt het toekomstige risico dat een kind zich schuldig maakt aan ernstige misdrijven. Hoe de balans precies uitvalt en of die een gunstige of ongunstige uitkomst kan voorspellen, vereist nader onderzoek. We weten wel dat interventies gericht op versterking van de beschermende factoren en vermindering van de risicofactoren de beste vooruitzichten bieden om criminaliteit en recidive te voorkomen.

Signaleren van mogelijke kindermisdaad

Ondanks het feit dat we de risicofactoren voor een latere criminele carrière goed kunnen identificeren, is het niet mogelijk om eenvoudig vast te stellen welke kleuters en peuters de misdadigers van morgen zullen zijn. Juist in de vroege kinderjaren kan het gedrag van kinderen fors veranderen, ten goede of ten kwade. Daarnaast geldt dat de consolidering van gedragsstoornissen en crimineel gedrag plaatsvindt over een periode van meerdere jaren. In hun vroege jeugd leren de meeste kinderen onderscheid te maken tussen toelaatbaar en ontoelaatbaar gedrag en leren ze conflicten op te lossen zonder hun toevlucht te nemen tot geweld. Tijdens die periode van vallen en opstaan vertonen vele kinderen probleemgedrag dat vaak van voorbijgaande aard is. Tegenover deze relativisering is het wenselijk juist extra alert te zijn als kinderen bepaalde hardnekkige gedragingen vertonen. Die kunnen juist een waarschuwingssignaal voor latere problemen zijn (zie kader).

Verontrustende, aanhoudende gedragsproblemen van kinderen

- Probleemgedrag dat frequenter voorkomt en ernstiger van aard is dan dat van leeftijdgenootjes.
- Probleemgedrag zoals woede-uitbarstingen en agressie dat doorgaat na het tweede of derde levensjaar.
- Fysiek vechten.
- Wreedheid jegens mensen en dieren.
- Heimelijk gedrag zoals veelvuldig liegen, diefstal en brandstichting.
- Niet met anderen overweg kunnen.
- Lage leermotivatie op de basisschool.
- Drugsgebruik.

Bruikbare screeningsmethoden

In Nederland waren tot voor kort betrouwbare en gestandaardiseerde methoden voor screening, diagnostiek en verwijzing zeldzaam. De laatste jaren wordt alom het belang erkend van vroegtijdige signalering van kinderen die verhoogd risico lopen problemen te krijgen en / of te veroorzaken. In dat verband streven steeds meer instanties ook naar integratie of wederzijdse toegankelijkheid van databestanden. Ze erkennen ook dat er betere, empirisch onderbouwde screeningsinstrumenten nodig zijn en dat een aantal opeenvolgende screeningsmomenten meer nut en effect heeft dan een eenmalige screening.

In Nederland worden bijna alle kinderen vanaf kort na de geboorte bereikt door drie instanties: de gezondheidszorg (consultatiebureau en jeugdarts), de kinderopvang en de basisschool. Deze instanties bieden derhalve een unieke mogelijkheid om de ontwikkeling van kinderen gedurende twaalf jaar te volgen.

Onduidelijk effect justitiële interventies

In *Factsheet Kindermisdaad 1* is al beschreven dat de politie en andere instanties, zoals de Raad voor de Kinderbescherming, slechts met een klein deel van de 'criminele' daden van 12-minners te maken krijgen en deze registreren.

De politie kan sinds 2001 kinderen verwijzen naar *Stop*, een pedagogische programma van maximaal 10 uur waaraan kinderen alleen mee kunnen doen als hun ouders schriftelijk toestemming verlenen. Jaarlijks worden zo'n 2.000 kinderen naar *Stop* verwezen. Er is een systematische evaluatie nodig om vast te stellen of dit programma kinderen behoedt voor escalatie naar ernstige vormen van criminaliteit. Er zijn geen overtuigende argumenten om de leeftijdsgrens in het jeugdstrafrecht te verlagen. Tegen zo'n maatregel pleit dat er geen bewijs is dat het justitiële systeem werkt voor jonge kinderen, dat hun recht op bescherming (volgens het VN-verdrag inzake de Rechten van het Kind) mogelijk geweld wordt aangedaan en dat kinderen juridische procedures niet of onvoldoende begrijpen. De auteurs van *Tomorrow's Criminals* pleiten ervoor een deskundigenpanel op te richten dat de regering periodiek adviseert over het strafrechtelijke en pedagogische beleid met betrekking tot kinder- en jeugdcriminaliteit.

Effectieve preventie en behandeling

Zoals blijkt uit enkele meta-analyses bestaan er verschillende programma's waarmee we probleemgedrag, geweld en agressie van kinderen fors kunnen reduceren. De effectief beoordeelde programma's concentreren zich op de volgende risicofactoren: leerproblemen, vroeg optredend dwangmatig handelen, zwak ouderschap, positieve houding tegenover probleemgedrag, slechte invloed van vrienden met afwijkend gedrag en omgevingsfactoren. Hoe eerder in het leven van een kind zulke

Optreden van beschermende factoren van geboorte tot vroege volwassenheid

Domein	1 Rond de geboorte	2 Voorschoolse periode	3 Basisschoolperiode	4 Adolescentie	5 Vroege volwassenheid
INDIVIDUEEL	Normaal tot hoog IQ	Voortzetting individuele factoren 1 <i>plus</i>	Voortzetting individuele factoren 1 <i>plus</i>	Voortzetting individuele factoren 1 <i>plus</i>	Voortzetting individuele factoren 1 <i>plus</i>
	Makkelijk temperament	Nieuwe factoren	Voortzetting individuele factoren 2 <i>plus</i>	Voortzetting individuele factoren 2 <i>plus</i>	Voortzetting individuele factoren 2 <i>plus</i>
	Geen blootstelling aan giftige stoffen voor de geboorte	Geen ontwikkelingsachterstanden	Nieuwe factoren	Voortzetting individuele factoren 3 <i>plus</i>	Voortzetting individuele factoren 3 <i>plus</i>
	Geen complicaties zwangerschap en/of geboorte	Geen taalproblemen	Geen sociaal isolement	Nieuwe factoren	Voortzetting individuele factoren 4 <i>plus</i>
	Geen problemen rond de geboorte	Aanwezigheid schuldgevoel	Goede sociale vaardigheden	Verwachting gepakt te worden bij crimineel gedrag	Nieuwe factoren
		Afwezigheid ongevoelig gedrag	Geen 'denkfouten' samenhangend met agressie	Goede arbeidskwalificaties	Heeft werk of volgt opleiding
		Negatieve houding t.o.v. probleemgedrag	Goede leerprestaties		
		Geen impulsief / gewaagd gedrag	Hoge schoolmotivatie		
		Geen aandachtsproblemen	Negatieve houding t.o.v. criminaliteit		
		Goede vaardigheden m.b.t. plannen, vooruitkijken en problemen oplossen	Negatieve houding t.o.v. drugsgebruik		
	Geen verzet tegen discipline	Positieve levenservaringen			
	Groeiende vaardigheden / talenten				
	In staat toekomst te plannen				
GEZIN	Midden tot hoge sociaal-ecomische status	Voortzetting gezinsfactoren 1 <i>plus</i>	Voortzetting gezinsfactoren 1 <i>plus</i>	Voortzetting gezinsfactoren 1 <i>plus</i>	Voortzetting gezinsfactoren 1 <i>plus</i>
	Klein gezin	Nieuwe factoren	Voortzetting gezinsfactoren 2 <i>plus</i>	Voortzetting gezinsfactoren 2 <i>plus</i>	Voortzetting gezinsfactoren 2 <i>plus</i>
	Geen werkloosheid of afhankelijkheid van uitkering	Consistente opvoeding / disciplineren	Nieuwe factoren	Voortzetting gezinsfactoren 3 <i>plus</i>	Voortzetting gezinsfactoren 3 <i>plus</i>
	Geen gezinscriminaliteit	Weinig fysieke straf	Ondersteuning door ouders		Voortzetting gezinsfactoren 4 <i>plus</i>
	Geen psychopathologie ouders	Geen kindermishandeling en / of verwaarlozing			
	Geen drugsgebruik van ouders	Geen afwijkend gedrag van broertjes en zusjes			
	Gemiddeld tot hoog onderwijsniveau ouders	Geen of weinig verandering van verzorgers			
	Geen tienermoederschap	Weinig stress ouders			
	Tweeoudergezin	Sociale betrokkenheid			
		Goede relatie tot partner			
	Negatieve houding ouders t.o.v. probleemgedrag				
	Aanwezigheid andere ondersteunende volwassenen				
LEEFTIJDGENOTEN		Nieuwe factoren	Voortzetting factoren leeftijdgenoten 2 <i>plus</i>	Voortzetting factoren leeftijdgenoten 2 <i>plus</i>	Voortzetting factoren leeftijdgenoten 2 <i>plus</i>
		Goede relatie met leeftijdgenoten	Nieuwe factoren	Voortzetting factoren leeftijdgenoten 3 <i>plus</i>	Voortzetting factoren leeftijdgenoten 3 <i>plus</i>
		Niet gepest worden	Lage criminaliteit van leeftijdgenoten	Nieuwe factoren	Voortzetting factoren leeftijdgenoten 4 <i>plus</i>
			Weinig drugsgebruik door leeftijdgenoten	Meeste vrienden bezoeken school	
				Geen bende-lidmaatschap	Nieuwe factoren
				Huwelijk met prosociale partner	
				Gering aantal seksuele partners	
SCHOOL			Nieuwe factoren	Voortzetting schoolfactoren 3 <i>plus</i>	
			Lage mate van afwijkend gedrag op school		
BUURT			Sterke schoolorganisatie		
			Nieuwe factoren	Voortzetting buurtfactoren 3 <i>plus</i>	Voortzetting buurtfactoren 3 <i>plus</i>
			Goede buurt		
			Weinig buurtcriminaliteit		
			Verhuizing naar betere buurt		

programma's worden ingezet, des te groter is het effect. Zelfs als de reductie van agressie en geweld niet meer dan 10% zou zijn, dan nog leveren deze interventies grote winst op. Niet alleen zijn er minder slachtoffers en minder kosten voor de samenleving, ook de kosten-batenbalans van de investering valt positief uit.

De effectieve programma's richten zich op verschillende leeftijds- en doelgroepen. Zo is het *Nurse-Family Partnership Program* (in Nederland *VoorZorg*) bedoeld voor zwangere vrouwen die ondersteund worden tot twee jaar na de geboorte van hun kind. Andere succesvolle programma's richten zich op kleuters of kinderen in de laagste groepen van de basisschool en hebben tot doel hun sociale vaardigheden te vergroten en/of pesten tegen te gaan.

Een effectief preventiebeleid houdt rekening met de ontwikkeling van een kind en de risicofactoren die zich op verschillende momenten in zijn of haar leven kunnen voordoen. Daarom dient het te bestaan uit een serie preventieve interventies steeds gericht op de op dat moment meest relevante persoon of personen (bijvoorbeeld eerst de ouders, vervolgens naast het kind de leerkracht, de leerkracht etcetera).

In ons land zijn er veel vormen van behandeling voor kinderen met ernstige gedragsproblemen, maar slechts enkele daarvan zijn theoretisch en empirisch degelijk onderbouwd en behoorlijk onderzocht (maar vrijwel alleen voor jongens). Belangrijke elementen in de behandeling blijken training in probleemoplossende vaardigheden, cognitieve gedragstherapie en interventies gericht op het gezin. Voorbeelden van effectieve (buitenlandse) programma's die ook in ons land zijn of worden ingevoerd of in de belangstelling staan, zijn *The Incredible Years*, *Triple P*, *Parent Management Training Oregon* (alle drie uit de VS) en *SNAP* (Canada).

Verkeerde prioriteiten

De boodschap dat met effectieve preventie en vroege behandeling op termijn veel slachtoffers, materiële schade en maatschappelijke kosten kunnen worden voorkomen, is nog niet goed tot onze samenleving doorgedrongen. Hoe valt het anders te verklaren dat er veel makkelijker veel geld wordt gespenseerd aan weinig effectieve maatregelen tegen ernstige en gewelddadige jeugdigen en jongvolwassenen dan aan effectieve preventieve maatregelen die hun geld makkelijk opbrengen en veel latere ellende en schade voorkomen? Waarom eist de overheid bij de introductie van nieuwe medicijnen of geneeskundige behandelmethoden wel een kosten-batenanalyse en doet ze dat niet bij psychologische interventies zoals preventie van kindermisdaad of behandelingsprogramma's voor gedragsgestoorde en delinquentie jeugd?

In veel westerse landen is de afgelopen jaren de balans tussen straffen en opvoeden van jeugdige misdadigers verschoven naar de punitieve kant, onder andere door eerder het volwassenenstrafrecht toe te passen (mogelijk bij ernstige misdrijven gepleegd door 16-plussers). Dat is gebeurd zonder dat we weten of dat wel passend en effectief is voor criminele jongeren.

Gezien het maatschappelijke belang en de wetenschappelijke aangetoonde resultaten pleiten de auteurs van *Tomorrow's Criminals* er sterk voor dat beleid, instellingen en professionals hun aandacht verleggen van adolescentie jongeren naar kinderen en van late interventies naar vroege vormen van preventie. Tegelijkertijd moeten er voor ernstig criminele jeugdigen van iedere leeftijd effectieve behandelmethoden ingevoerd worden. Programma's waarvan aangetoond is dat ze niet werken of zelfs antisociaal gedrag aanleren of versterken dienen gestopt te worden.

Een effectieve aanpak betekent ook een geïntegreerde aanpak waarbij alle betrokken voorzieningen in een gecoördineerd verband samenwerken. Op dit moment houden zes ministeries (Jeugd en gezin, VWS, Justitie, Onderwijs, Binnenlandse Zaken, Sociale Zaken), twaalf provincies, drie grootstedelijke regio's

en 483 gemeenten zich, vaak ieder op hun eigen wijze, bezig met de preventie van geweld. Elimineren van overbodige en elkaar overlappende inspanningen en coördinatie van wat werkt, moeten hoge prioriteit krijgen, net als samenwerkingsverbanden tussen lokale voorzieningen. Een organisatie als het *Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid in Utrecht* kan ervoor zorgen dat alle informatie over preventieprogramma's voor alle betrokkenen toegankelijk is.

Kosten versus baten

Criminaliteit kost iedere Nederlander gemiddeld € 570 per jaar en de Nederlandse samenleving als geheel ruim 9 miljard euro. Aan slachtofferhulp besteedt de overheid 33 miljoen euro, aan criminaliteitspreventie (breed gedefinieerd) wordt ruim 2 miljard besteed, terwijl 1,9 miljard ingezet wordt om criminelen op te sporen. Beveiliging van bedrijven, verzekeringspremies en privé-investeringen tegen misdaad zijn daar niet inbegrepen.

Al tien jaar geleden kostte één enkele jonge hardnekkige crimineel die zich vier jaar als jongere en tien jaar als volwassene bezighoudt met criminaliteit de Amerikaanse samenleving zo'n 2 miljoen dollar (koers van 1997). De maatschappelijke schade, de kosten van hulp aan slachtoffers van kinder- en jeugdcriminaliteit en de kosten van het in stand houden van een uitgebreid voorzieningssysteem moeten voor Nederland en andere Europese landen nog in kaart worden gebracht.

Als we weten dat vele van deze groep criminelen al op zeer jonge leeftijd met hun criminele carrière beginnen, dan weten we ook dat vroegtijdig voorkomen, signaleren en behandelen de samenleving miljarden kan besparen naast al het menselijke leed dat wordt voorkomen. Een Amerikaanse overzichtsstudie wijst uit dat het inzetten van effectieve preventie- en behandelingsprogramma's een netto positieve opbrengst per jeugdige crimineel oplevert variërend van \$ 1.900 tot \$ 31.200, terwijl niet-effectieve programma's tot een negatief saldo per jongere leiden variërend van \$ 400 tot \$ 12.500. Zo'n kosten-batenanalyse is in Nederland nog nooit gemaakt. Amerikaanse berekeningen maken ook duidelijk dat een kleine belastingverhoging voor de financiering van preventieve maatregelen veel meer effect heeft dan een vele malen grotere belastingverhoging om meer gevangenen langer op te kunnen sluiten.

Investeren in preventie en vroegtijdige interventies is ook in het belang van het kind, zoals vastgelegd in het ook door Nederland geratificeerde VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Dat verdrag bevordert de volledige en harmonieuze ontwikkeling van de persoonlijkheid van een kind, van zijn of haar talenten, geestelijke en lichamelijke mogelijkheden. Opgroeien onder omstandigheden die een verhoogd risico opleveren in de criminaliteit verzeild te raken, hoort daar duidelijk niet bij.

Misdadigers van morgen

Dit factsheet is gebaseerd op *Tomorrow's Criminals: The Development of Child Delinquency And Effective Interventions* onder redactie van Rolf Loeber, N. Wim Slot, Peter van der Laan en Machteld Hoeve. Dit boek verschijnt zomer 2008 bij Ashgate Press, Ashgate, Groot-Brittannië. Het is de eerste omvattende studie die vanuit verschillende disciplines in kaart brengt wat we in Nederland weten over de omvang, aard en oorzaken van kindermisdaad en over de preventie en behandeling ervan. Dat alles geplaatst binnen de context van internationaal onderzoek.

Factsheet 1 beschrijft de omvang en aard van kindermisdaad en de lacunes in onderzoek.

Tekst van dit factsheet: Maurice van Lieshout, Utrecht.

Vormgeving: Jeroen Tirion [BNO] ontwerp & advies, Utrecht.

Uitgave: Amsterdams Centrum voor Kinderstudies/Vrije Universiteit Amsterdam 2008

www.ack.vu.nl